

pera, i català occ. *çiçampèle* (BDC x, 99): de creació imitativa, relacionada amb els noms de moixons que es trobaran a *tintipella*, *XERXET*, *xetxameca*, *xàtxera* (XANXA, XERRAR).

DERIV.: Ribag. *xitxat* 'gras' (bestiar, BDC XIX, 221). + *Xitxetes* val. «cierto juego que los muchachos usan, uniendo el dedo índice y el del corazón, mojándolos con la saliva, dando uno a otro golpes, que nombran *gigetes*, sobre lo exterior de la mano», CROs (1764, 123).

Xitxo 'gos' valencià (*çiço*). An. C. Cult. Val. (II, 1929, 73). *Xix* per cridar el gos [Belv.] *Xitxapera*, V. *xitxa* *Xitxarello*, V. *xitxero*

Xitxarra castellanisme local (veg. l'article CHICHARRA del DCEC/DECH), per CIGALA, només tolerat en algunes comarques del Migjorn, en algunes de les quals han desenrotllat algunes accs. secundàries; la que *AlcM* atribueix al Priorat, i comarca veïna, com a nom d'una mena de moixó molt petit, suspecta perquè no figura en el vocab. dels ocells de Sallent (BDC x) ni en *Els Ocells de les T. Cat.* de JMaluquerS., no li sé altre fonament que el glossari de Poboleda per Pinyas (*Butll. Cl. Pir. Tssa.* II, 172, *xixarra* «ocell rosenc que canta molt») (treballat amb bastants errors i malentesos), sospitós de ser un malentès per 'cigala'.

XITXARRÓ, val., *xitxarro* ribag. (BDC XIX, 221), *xitxorra* (Matarranya), castellanismes locals, del cast. CHICHARRÓN (amb variants arag. *chichorro*, *chicharro*), en lloc dels mots nostres *llardó* o *greixó*; només està una mica arrelat en el domini val., de la capital cap al S., on ja el registrà CROs («*gijarró*», 1764, p. 122). Més afí a l'arag. *chichorro* és la forma *xotxorrita* de CastPna. (*AlcM*). Encreuat amb *carxofa*: *xiritxofa* (Calp); encreuat amb el pirinenc *xinxola* 'sargantana' (XINXA): *xixola*.

XITXERO, mall., 'pèsol', del mossàrab mallorquí, que l'heretà del llatí CÍCER, -ĒRIS, 'pèsol', 'cigró'. □ 1.ª doc.: 1881.

Recollit només pel DAg. (amb la grafia defectuosa *xixero*); manca en els diccionaris mallorquins DFgra., DAMen.; grafia rectificadada correctament per la Gramàtica Cat. [§ 63] de Tomàs Forteza (premiada l'any 1881), que es limita a citar el mot com a prolongació del ll. CÍCER, i com a exemple de c llatina davant r, e, convertida en (t)x. No és mot general a tota l'Illa sinó limitat, segons *AlcM*, a la meitat oriental, fins a la línia Artà-St. Llorenç-Porreres-Manacor-Santanyí inclusivament; Grieria (BDC v, 28) el sentí a Felanitx. Afegim-hi encara Lluçmajor (BDLC XIX, 212), on els amos de dues possessions expliquen com a consuetud dels escaraders, que amb la «madona --- esfloraven *xitxeros* tendres, elze fregien ab xuya y sobressada, y uns quants ous menats: --- era l'introit del berenar». El caràcter mossàrab del mot està assegurat pel tractament palatal de la ç i també pel de la ÿ com a i: sota l'accent la ÿ llatina hauria donat e en fonètica catalana.

També restà el mot en el mossàrab castellà i portuguès: fins avui CHÍCHARO 'pèsol' (DCEC/DECH)

és popular a Andalusia [1742], des d'on passà a Cuba i Mèxic, i a Portugal i Galícia [Sarmiento, c. 1740], si bé en gallego-portuguès designa en uns llocs un fesolet, en altres una guixa o un cigró. El botànic anònim sevillà de c. 1100 dóna *èçera* com a nom de la 'guixa' «en francès», terme amb el qual designa sovint el mossàrab de les terres catalanes (Asín, 21-22).

DERIV.: *Xitxarello* ha de ser derivat en una forma o altra del mateix mot ll. CÍCER. *AlcM* creu que és un manlleu de l'italià, i sembla donar una bona base a aquest parer la seva presentació del mot com a cosa particular de les comarques centre i N. del cat. or. i de Tortosa, negant tàcitament que s'usí a Mallorca i Eivissa. En realitat l'àrea del mot és molt més àmplia, car és comuníssim en el cat. de Bna. i de la major part del Princ., i deu ser popular a totes les Illes. Car Tomàs Forteza el dóna com a mallorquí (*Gram.*, § 189, si bé creient-lo erròniament deriva de *xic*); el mateix *AlcM* reconeix que s'usa a Menorca; i ha de ser ben popular a Eivissa, puix que hi figura en tradicions locals de folklore màgic, i amb matis més aviat temerós que despectiu, si bé amb la idea de petitor: «com que es baruguet encara en sabia poc, N'Andreuet li guanyà. --- Això des naixement de s'aigua --- li digué aquell *xixarello* ---», JnCastelló, *Rond. Eiv.*, 36.

En el Princ. pertany a l'ús comú, amb el caràcter afectiu de 'manefla', 'petimetre', 'mocós, noieta pretensions'. No figura encara en Belv. ni Lab., però sí en el DAg., DOrt. etc. Aquell el cita ja en l'entremès de Robrenyo (1833), *La Tia Secallona*, amb la definició «mozalbetes atolondrado, chisgaravis». Després en diversos autors de la Renaix.: «Apretan les calors, / vestit de lanquins clar se fan fê 'ls *xitxaretlos* / --- preparan los carmetlos ---», Pitarrà (*Gra y Palla, Gat. Si.* II, 229). La burgesia barcelonina de mitjan S. XIX es reia del «senyoriu cursi --- societat finolis» que «organitzava representacions teatrals, en les quals prenién part les noies tísiques i els *xitxarellos*, amb gran satisfacció dels pares --- sense elegància, que aplaudien *El Puñal del Godo*, com a cosa més fina que les gatades de Pitarrà», Coromines (O. C., 1184a2).

També en Emili Vilanova, *Escenes Barcelonines*, 135.8. I en particular crida l'atenció la freqüència del mot en les obres del tarragonès NOLLER: «tres o quatre *xitxarellos* d'aquells que havien de retirar dejorn»; «Dependents de corredor, tots jovenets sense pèl de barba --- aquells *xitxarellos* --- 'El Gilet': els jovenets colliren aquell *el* amb l'estranyesa de barcelonins, esclatà un troteig de veus insolents ---; recordant l'entremaliadura d'aquella quitxalla, ambddós somrigueren ---»; «--- la seva absència era una grosseria --- les dones no les perdonen; --- pretextar --- ordres superiors; perquè la veritat --- era que *Blanxeta* era tendra, apetitosa i --- ell la tenia encisada ---» (*Vilaniu*, 140; *La Febre d'Or*, O. C. I, 12, 164).

Es nota, doncs, que en realitat el mot és propi de totes les Illes, i més vivaç que enlloc en el Sud del Princ., des de Tortosa al CpTarr. I això em torna escèptic quant al manlleu de l'italià, que *AlcM* ens dóna com a segur. En efecte, a penes es pot dir que el mot